

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

במדבר (תשכ"ה)

ה פ ס ר ת
פרק ב'

ענין לפסוקים הראשונים של הפסוקים גליון במדבר תשכ"א).

א. שאלת מבנה:

מ.ד. קאסוטו: "הפרק השני בספר הושע". (ספר הזכרון לד"ר פרוזנסקי, ורשה תרפ"ז) ... ההקבלות האלה (שדבר עליהם לפני כן) שבין הפסוקים הראשונים ובין האחרונים (פרק ב' א-ג; כ"ג-כ"ה), ובתוכן אלה ביחד שבין הראשון (פסוק א') ובין האחרון (פסוק כ"ד), מדאות לבן חזיון שאנו מוצאים פעמים רבות במקרא: ההקבלה בין הפתיחה ובין החתימה.

אין המצאות הקבלות כאלה רלכה בקבעת באופן מלאכותי על ידי החוקרים, למרות הכתובים המתנגדים לה, אלא עובדת מופיעה לנו בתוך הכתובים עצמם. שיטתה בהכרה, כי בחזור הנביא בסוף דבריו על אותם הניבים או על אותם רעיונות שהביע בתחילתם, יעשה על שומעיו או על קוראיו רשם נעים של שלמות הרמונית, ויטביע בכח מיוחד בתוך רוחם את זכרון אותם הניבים או אותם הרעיונות, כאלו כל דבריו טובים עליהם וטובים אליהם.

כשנשוב וגסתכל בצורתם של שאר חלקי הפרק נמצא אחר הפסוקים א'-ג' מערכת אחרת... (פסוקים ד'-ו') מתחלקים לשלשה בתים. ועוד מערכת של שלשה בתים לפני החתימה (פסוקים י"ה-י"ב). בין שתי המערכות נמצאות אף הפעם הקבלות גיביות והקבלות רעיונות, על פי הרב הקבלות שהן בג' דינים:

1. מה הם הניבים המקבילים בין הפתיחה והחתימה?
2. המלה "הארץ" מופיעה לדעת קאסוטו בשתי המערכות בהוראות שונות.
3. הסבר והוכח דבריו אלה מפסוק בתורה, ומתוך פסוק בפרקב'.
4. מה הן ההקבלות הנגודיות בשתי המערכות ד'-ו'; י"ה-כ"ב?
5. את הנגוד שבין פ' ו' לפ' כ"ב אפשר להבין לדעת קאסוטו "כשיושם לב אל מה שכתוב בישיעה א' כ"א". הסבר דבריו.

ב. ט'. ואמרה אלכה ואשובה אל בעלי הראשון כי טוב לי אז מעתה.

י'. והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל

יא. לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותרושי בסועדו...

אברבנאל בתשובתה שעשתה ב"אלכה ואשובה" לא נתחרטה מלכת אחרי הבעלים ולא אמרה לשוב מהם ולעזבם, גם לא הודתה בפיה שהצלחותיה וטובותיה לא היו מהם כי אם מה' ית', אבל היה ענין תשובתה, שבזמן פשיעה עזבה את ה' ועבדה את הבעלים בלבד, ושנזף חטאה, לא בעבודת הבעלים כי אם בעזבה את עבודת האל-ית' ושחוא יותר טוב לשוב אל ה' ולעבדו ג' שתוף עם הבעלים; ולכן אמרה: "אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה", שעשתה החילוץ בפחות ויתר, כי מי שיאמר "טוב זה מזה" מורה ששניהם טובים, אלא שאחד הוא יותר טוב מחברו.

וכן היה דעת האומה הפושעת, שהכחות שהיתה עובדת אותם היו משפיעים עליה חסרות, אבל לא היתה השפעתם כל כך טובה, כמו השפעת השי"ת, ויצא מזה שהיה יותר טוב לקבץ כולם בעבודת האל-לוה יתברך והבעלים, כדי שהאל-יתברך ישפיע בהשגחתו, והכוכבים בפעולותיהם וכחותיהם ישפיעו גם כן, ובזה תרבה הנוכחה. ולזה אמרה "אלכה ואשובה" כי מלת "אלכה" חוזרת אל מה שנאמר למעלה "אלכה אחרי מאהבי", כאילו אמרה: אנכי על כל פנים אלכה אחרי מאהבי אבל עם זה גם כן אשובה אל אישי הראשון, כי טוב יהיה לי אז, ר"ל - כשאעבוד את כולם "מעתה" - שעזבתי את ה' ועבדתי הבעלים בלבד.

ועל זה אמר ה' יתברך: הנה הסכלה החוללת הזאת גם עתה חשבה, שטובותיה היו מפאת הבעלים ועוד היום החזיקה בסכלותה לעבדם. וכיון שהיא לא ידעה ולא הודתה בפיה שאנכי נתתי לה בכל הזמנים, הראשונים והאחרונים, הדגן והתירוש והיצר ושאר טובי הרביתי לה הכסף וזהב שעשו מהם צורת הבעלים והפסילים, לכן מפני זה אשוב ולקחתי דגני בעתו...

באור ד"ה ואמרה אלכה ואשובה: טעם וי"ן כמו אז, כמו שאמר (וב' ד' ל') "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך".

מלבי"ם ד"ה ואמרה אלכה ואשובה...: אמנם הגם שילחצנה ההכרח לשוב אלי, בכל זאת לא תכיר חמאתה, רק תדמה כזונה הנ"ל, שגם אחרי שיתרחקו מאהביה מסנה והיא תרדוף אותם ולא תמצאם עוד עד שלבסוף תהיה מוכרחת לשוב לבית בעלה, לא תחזיר על מעשיה וזנותיה, כי בהפך, תתארנן על מה שהיא מוכרחת לשוב לבית בעלה, ותאמר בפירושה: "מה שאלכה ואשובה אל בעלי הראשון אינו מפני שאני מתחרטת על מה שיצאתי מבית הזונים, ומפני שטוב לי יותר בבית אישי מבית הזונים, כי בהיפך, בבית הזונים היה לי טוב יותר מבית אישי, רק מפני כי טוב לי אז מעתה," שכן המעמד שאני בו עתה, שהזונים עזבו אותי ואין לי עתה עוזר ותומך, מן המעמד הזה היה טוב לי אז בבית בעלי, הגם שאינו טוב מן המעמד שהייתי בו בעת שהייתי בבית מאהבי.

קאסוטו (במאמרו שהוזכר לעיל): ...עתה... תוכח על ידי הנסיון כי מהבעלים לא תבוא לה טובה, ותתחיל גם כן להרגיש מעין געגועים על אישה הראשון, כי הוא היה עונה אותה תמיד ועל כן "טוב לה אז" בהיותה נאמנה לבריתה "מעתה", מזמן לכתה אחרי הבעלים, ואולם אין כאן עדיין תשובה.. אדרבא יש עוד בגעגועים אלה ממה שיחשב לעוון פלילי; אולי שמע הושע ד רי געגועים כאלה מפני אחרים מבני עמו, כשהתחילו הצרות הלאומיות אחר מותו של ירבעם השני, וחפץ הוא להסעים בפרוש, כי אפילו יהיה זה הלך נפשה של האומה כולה, לא די בו, תשובה כזו אין שמה תשובה. על שלא גולדה מתוך אהבה שאינה ת ויה בדבר אלא רק מתוך הכרתה "כי טוב לי אז מעתה" אינו מאשימה, לפי שיודע שמתוך שא לשמה בא בא לשמה. אמנם על דבר יותר כבר מזה יש להאשימה: על שכנתה את ה' בשם "אישי הראשון"...

1. מהו הקשי שרצו מפרשים אלה ליישב?
2. מהו פרושם של "אז" ו"עתה" לפי אברבנאל ומה פרושם של "אז" ו"עתה" לפי המלבי"ם? נסה להכריע ביניהם
3. השוה את דברי ישראל בפסוקנו לדברי ישראל בחושע ו' א-ג. מה ההבדל ביניהם?
4. מהו החטא בדברי ישראל לדעת קאסוטו? (הושע ח' ו')

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות במעמי המקרא

(א) במדבר ג' א'

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את-משה בהר סיני

הערת המסורה: כל דבור אל בר מן דין את כל צורי זכו' במ"א צנצנת המן הסבר את הערת המסורה.

(ב) ג', כ' ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם משפחת הלוי לבית אבתם

הערת המסורה קדמא בתביר תנין דפסוק שאחריו בזקף והוא מן זוגין דחד נחית וחד קאים. הסבר את הערת המסורה.

(ג) ד', ו'. ונתנו עלינו כסוי עור תחש ופרשו בגד-כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו

הערת המסורה קדמאה ובתראה ושמו בדיו ב' מצעי' ושמו את בדיו הסבר את הערת המסורה.